

UDK 070:314.151.3(73=163.6)

Timothy Pogačar

Državna univerza Bowling Green, Ohio, ZDA

pogacar@bgsu.edu

IZSELJENSKI TISK V AMERIKI V DIGITALNI DOBI: SLOVENSKO- AMERIŠKI ČASOPIS *PROSVETA*

Slovensko-ameriški časopis *Prosveta* (od 1908 do 1916 kot *Glasiło Slovenske narodne podporne jednote*) velja za največji časopis v slovenščini v ZDA. Objavljal je literarne in esejistične prispevke, ki so jih spremljale novice iz raznih delov ZDA. Leta 1999 je časopis prešel na digitalni način produkcije, na voljo pa je bil v obeh, tj. v digitalni in tiskani obliki. Od 2001 je v tiskani obliki izhajal najprej tedensko, nato na štirinajst dni in nazadnje enkrat na mesec. Prispevek preučuje, kako sta digitalni način produkcije in distribucije vplivala na vsebinski vidik časopisnih prispevkov v zadnjih petnajstih letih in kakšni so učinki tega na distribucijo časopisa v zadnjih petih letih. Podana bo tudi primerjava z drugimi podobnimi časopisi v ZDA.

Ključne besede: časopisje, tiskani mediji, elektronski mediji, produkcija, distribucija, izseljenci, Slovenija, ZDA

The Slovene-American newspaper *Prosveta* has been published by the Slovene National Benefit Society (Slovenska narodna podporna jednota) since 1908. Historically, literature and essays occupied a prominent place in the paper, along with organizational news from around the United States. In 1999, the newspaper began digital production and became available in both digital and print forms. Since 2001, the print edition changed from weekly to biweekly and later to monthly. This study will examine the impact of digital production and distribution on *Prosveta's* contents over the past fifteen years and on its distribution over the past five years. It will include comparisons to the distribution of similar newspapers in the U. S.

Keywords: newspapers, printed media, electronic media, production, distribution, emigrants, Slovenia, USA

0 Uvod

Obravnaval bom sto let razvoja časopisa *Prosveta* in njegov prehod iz tiskane v spletno obliko, pojasnil razloge za ta prehod in predstavil posledice te spremembe načina objavljanja. V kratkem orisu politične in kulturne vloge časopisa se bom navezal na konceptualizacijo konstitucije naroda, kot jo najdemo v delih Benedicta Andersona, pri čemer bodo narodna skupnost, na katero se bom osredotočil, slovenski Američani, ki predstavljajo podskupino tako slovenskega kot ameriškega naroda. V sklepnem delu bodo predstavljeni tisti sestavni deli časopisa ameriško-slovenske skupnosti, za katere menim, da so napovedovali spremembe vsebine, ki pa so se dogodile prav tedaj, ko je časopis prešel v spletno obliko.

1 O *Prosveti*

Časopis slovenskih Američanov *Prosveta* je začel izhajati kot dnevnik v slovenskem jeziku v Čikagu leta 1916. V stoletni zgodovini se je vsebina časopisa skozi spreminjala, njegova naklada je rasla in potem upadla, dokler ni leta 2000 postal dostopen tudi v elektronski obliki. V tem času se je časopis preobrazil iz dnevnika v mesečnik, ki izhaja tako v pisni kot elektronski obliki. *Prosveta* se v začetku izhajanja po izgledu in formatu ni razlikovala od drugih dnevnikov, ki so izhajali v angleščini. V časopisu so bili objavljeni politično napredni prispevki, ki so podpirali delavsko gibanje in ekonomske pravice delavskega razreda. Poleg tega je časopis ponujal celo paleto novic iz domače ameriške in mednarodne politike. *Prosveta* je prinašala lokalno obarvane novice, poročala o dogajanju iz vseh slovensko-ameriških »naselbin« v ZDA in tudi o dogajanju v Sloveniji. Časopis je namreč deloval tudi kot glasilo Slovenske narodne podporne jednote (SNPJ),¹ svoje ustanoviteljice. SNPJ bi bila za pokritje stroškov izdaje *Prosvete* za začetek potrebovala vsaj 5000 naročnikov, vendar je kljub nižjemu številu naročnikov (3000) in zaradi organizacijske vrednosti, ki jo je imela publikacija v narodni skupnosti, vseeno prišlo do izdajanja. Takó so se začela desetletja subvencioniranja tega slovenskega dnevnika, kar je leta 1947 prisililo izdajateljce h krčenju izdajanja na pet, nato štiri in v sedemdesetih letih še manj izdaj tedensko.²

2 *Prosveta* med tiskano in spletno izdajo in v kontekstu ideje o slovensko-ameriški »zamišljeni skupnosti«

Prehod iz tiskane v spletno obliko pa lahko pojasnimo z željo po izpolnjevanju izvorne vloge časopisa, ki si je zadal ustvariti, če uporabimo pojem Benedikta Andersona, slovensko-ameriško »zamišljeno skupnost«.³ Anderson je definiral narod kot

zamišljeno politično skupnost – ki si jo zamislimo kot obenem inherentno zamejeno in suvereno. Ta skupnost je *zamišljena*, ker člani še tako majhnega naroda večino drugih članov tega naroda ne bodo nikoli spoznali, jih srečali ali pa celo slišali o njih, vseeno pa si bo vsak izmed njih izoblikoval miselno podobo te skupne povezanosti. (2006: 6)

V duhu narodotvornih podvigov devetnajstega stoletja so časopisi predstavljali ključni člen pri izgradnji teh zamišljenih skupnosti, dodaja Anderson. Čeprav je distribucija *Prosvete* pokrivala celotno ozemlje ZDA, je časopis deloval kot lokalni ča-

¹ Največja zavarovalna družba ameriških Slovencev v ZDA, ustanovljena na pobudo društva Slavija 1904 v Čikagu. Ob ustanovitvi je štela slabih 300 članov, po 2. svetovni vojni pa več kot 70 000. Od začetka je veliko pozornost namenjala kulturi in izobraževanju (publicistična dejavnost) in bila zlasti od 2. svetovne vojne v stikih z Jugoslavijo oz. Slovenijo.

² Oddelek za zavarovalništvo zvezne države Illinois, ki je odredil delovanje SNPJ kot zavarovalne družbe, je v reviziji leta 1949 izrazil zadržke glede neposrednih subvencij SNPJ časopisu *Prosveta*, ker da s tem zavarovalna družba prevzema še dodatne vloge delovanja (Sedmak 2004: 80). Ti očitki države so bili brez dvoma oblikovani pod vplivom Komisije Kongresa ZDA o preiskovanju protiameriških dejavnosti, ki je ugotovila, da SNPJ in nekateri izmed njenih vodilnih članov simpatizirajo s komunisti, tj. Jugoslovani (gl. Poročilo o ameriško-slovanskem kongresu in sorodnih organizacijah 1950).

³ Andersonovo misel so na različne načine vpeljali tudi v zgodovino novinarstva in novinarske dejavnosti; npr. Gavrilos (2003) in Funk (2012).

sopis, ki je povezoval ameriške Slovence, ki so jih ločevale velike razdalje. Časopis je ustvaril nekakšen retorični prostor, v katerem so lahko slovenski priseljenci in njihovi potomci javno ustvarjali svojo identiteto.⁴ Posebnost *Prosvete* je bila le v tem, da je raztegnila časovni okvir udeležnosti svojega bralstva. Drugače kot ostali časopisi, ki so distribuirani v enem mestu zjutraj ali zvečer (kar poimenuje Anderson »sočasna povezanost«), so nekateri naročniki prejeli *Prosveto* šele nekaj dni po tem, ko je bil časopis po pošti odposlan na njihov naslov. V vsaki številki so lahko v rubriki »Glasovi iz naselbin« našli novice iz Kalifornije, Kolorada, Michigana, Ohia, Pennsylvanije in drugih zveznih držav ZDA.

Andersonovi pogledi na modernost in nacionalizem se lahko uporabijo tudi pri obravnavi sestavnih delov posameznega naroda – v tem primeru slovenskih Američanov, naprednega dela slovenskega naroda ali slovenskih Američanov, naprednega dela novega jugoslovanskega naroda.⁵ Andersonova prostorska sestavina v našem primeru ni nujno problematična (Tomlison 1991: 83). Njegovo poudarjanje časa in napredka je bilo seveda tudi nekaj, v kar so verjeli naprednejši slovenski Američani. Še posebej pa sta kapitalizem tiska in časopis po Andersonu predstavljala vidno povezavo, ki so jo člani skupnosti potrebovali (Anderson 2006: 35–36). Teoretična nadgradnja Andersonove interpretacije naroda in modernosti, ki za nekatere kritike v pretirani meri poudarja geografske meje, je vpeljava pojma »fiktivne etničnosti« avtorja Étienna Balibarja (1991). Fiktivna etničnost se izoblikuje na jezikovnih in genealoških sorodnostih in na zgodovinskem spominu nekega formativnega dogodka. V primeru slovenskih Američanov pomeni skupno točko izvora v tej fiktivni identiteti imigracija. Skupna lastnost te skupnosti je bil odhod iz slovenskih pokrajin na različne lokacije po ZDA na začetku 20. stoletja. Slovensko-ameriške korenine v različnih pokrajinah prednacionalne države in pomembnejše dialektalne razlike so seveda ovirale zedinjenje, ki so si ga zastavile za cilj publikacije, kot je bila *Prosveta*. V glavnih slovensko-ameriških središčih, kot je bil Cleveland, je poleg vseslovenskih kulturnih organizacij npr. deloval tudi klub Belokranjcev. Hkrati pa so obstajale panslovenske težnje in nekateri Slovenci so od 20. do 80. let navajali Jugoslavijo kot rodno deželo. Časopis je zato deloval kot nekakšna centripetalna sila, ki je povezovala člene slovensko-ameriške skupnosti.

V luči novinarskih ved so bili odnosi med časopisi in skupnostmi, na katere so se nanašali, večinoma geografsko obarvani, kar pa se je spremenilo s prihodom interneta (Stamm 1985). Pri *Prosveti* so ta geografski kontekst predstavljale ZDA, slovensko-ameriške skupnosti v ZDA in Slovenija ali Jugoslavija. Koncepti skupnosti

⁴ Po besedah Dine Gavrilos so ameriški časopisi spodbujali diskurz o narodni in etnični identiteti in ji na ta način pomagali, da se je prek tega določila in definirala. »Časopis je prostor, ki uteleša kolektivno blaginjo, ki želi poročati o vseh podrobnostih in pogojih bivanja svojim bralcem in jih želi obvestiti o 'njihovi' skupnosti. Na ta način lokalni časopis služi kot 'središče opolnomočenega znanja', ki umešča bralce v zamišljeno skupnost kot člane te skupnosti in v njihov posebni položaj v tej skupnosti, ko poroča, poimenuje in konstituira različne etnične odnose v skupnosti« (2003: 21).

⁵ V 20. stoletju je začelo izhajati večje število slovensko-ameriških časopisov. Nekateri izmed njih, kot je npr. *Proletarec*, so bili blizu usmeritvi *Prosvete*, drugi, kot je npr. *Ameriška domovina*, pa so bili bolj katoliško obarvani.

v manjšem obsegu kot Bennettove nacionalne skupnosti poudarjajo članstvo, vpliv, izpolnjevanje potreb in skupne emocionalne povezave (McMillan in Chavis 1986; McMillan 1996). Emocionalne povezave ponavadi vsebujejo dogodke, ki smo jih skupaj doživeli, skupno zgodovino (McMillan 1986: 14), in se odražajo v simboličnih predstavitvah. V teh okvirih *Prosveto* lahko razumemo kot simbolično predstavitev dela slovensko-ameriške skupnosti. Ta reprezentativna vloga časopisa se je ohranila kljub temu, da se je zmanjšala sporočilnost vsebinskega dela publikacije in se je ta preoblikovala po zgledu specializiranih publikacij, ki so zaznamovale 60. leta 20. stoletja. Sčasoma so poročila o delovanju SNPJ popolnoma izrinila vse ostale novice, s čimer se je uresničila usmeritev, ki se je začela nakazovati že v dvajsetih letih. Edina izjema so bile še novice iz Slovenije, ki so ohranile svoje mesto v časopisu.

Razloge za to, da je SNPJ subvencionirala *Prosveto* več desetletij od njenega nastanka, gre na eni strani iskati v politiki identitete in na drugi strani v specifičnih družbeno-političnih (progresivnih) prepričanjih. Časopis je bil narodotvoren medij, ki je omogočal izmenjavo novic med zelo oddaljenimi naselbinami slovenskih Američanov. Ne samo z vsebino, časopis je tudi s svojo vizualno podobo dokazoval, da ta skupnost obstaja. Svetovni nazor, ki so ga bralci *Prosvete* delili z drugimi člani zamišljene skupnosti slovenskih Američanov, je bil jasno opredeljen in je naslavljal le tiste, ki so podpirali napredne poglede in tudi finančno podpirali SNPJ. »Napreden/progresiven« tu pomeni delavski oz. socialističen. Bralci so finančno prispevali takó, da so se zavarovali pri SNPJ, obenem pa se je od njih pričakovalo, da bodo jednoto tudi organizacijsko podprli pri različnih družabnih dejavnostih. Cilj *Prosvete* je bilo poročanje o mednarodnih in domačih (tj. ameriških) političnih in drugih dogodkih in poročanje o posameznih dogodkih iz slovensko-ameriških naselbin po ZDA. Poleg tega je *Prosveta* objavljala komercialne oglase iz večjih slovensko-ameriških naselbin in obveščala o poslovanju SNPJ.

Vizualna podoba *Prosvete* se ni spreminjala, dokler je ta izhajala kot dnevnik, enako podobo je ohranila tudi, ko je izhajala štirikrat in petkrat tedensko. Že samo nekaj novic iz časopisa je bralcu dalo vedeti, da se tu nagovarja skupnost, ki ima delavske-mu razredu naklonjene poglede in nastopa proti imperializmu in fašizmu, obenem pa ohranja zanimanje za dogajanje v matični domovini;⁶ skupnost je tudi sponzorirala podobne dogodke v manjših skupinah po celotnem ozemlju ZDA in se tudi v teh okolišjih za podporo naslonila na podobne ustanove (npr. na lokalne banke).

Razseljenost slovenskih Američanov je še dodatno poudarjala visoko pomembnost jezika in besedne umetnosti. Zato si je *Prosveta* zadala, da bo svoje bralce ozaveščala o slovenski literaturi in tuji literaturi v slovenskih prevodih. Ta vloga časopisa je nenavadna, še posebej glede na to, da se naprednejša politična usmeritev časopisa ni odražala v izboru literarnih del, ki bi jih lahko večinoma uvrstili med literarne klasike (npr. dela Walterja Scotta, Ivana Tavčarja). Zdi se, da je na tem področju uredniška politika sledila usmeritvam slovenskih literarnih zgodovinarjev in želela v duhu 19.

⁶ Urednik Ivan Molek je zapisal, da je namen *Prosvete* »poudariti ekonomsko in socialno demokracijo (z drugimi besedami: socializem)« (1979: 243).

stoletja poudariti enakovrednost slovenske kulture nasproti kulturam drugih narodov. Odločitev, da se v časopisu pojavljajo literarni prevodi, je *Prosveta* prevzela od svojega predhodnika, časopisa *Glasiło*, in je bila v veliki meri tudi posledica tega, da se je v ZDA ustvarilo bore malo izvorne slovenske literature. *Prosveta* je zato objavljala izvorna in prevedena literarna besedila še vse tja do 70. let.⁷

Zanimivo je, da je to uredniško politiko objavljanja prevodov ponovno obudila druga generacija slovenskih Američanov, ko so začeli po letu 1926 v *Prosveti* objavljati angleško stran. Eden izmed njih je zapisal:

Z uvedbo angleške strani se je načrtno promovirala ameriško govoreča loža SNPJ, ki je bila v podrejenem položaju, in sicer z namenom, da Jugoslovani v Ameriki zavzamejo osrednji položaj v amerškem življenju.

Želel je, da bi

Američani spoznali, da so jugoslovanska kultura in jugoslovanske institucije enakovredne kulturam in institucijam v Zahodni Evropi in da se lahko pohvalimo z literarnimi geniji istega tipa, kot so bili Shakespeare, Milton, Burns, Dickens, Dumas, Thomas Paine, Hawthorne, Holmes, Longfellow, Sinclair Lewis, Upton Sinclair, Jack London itd. (13. jan. 1926)

Gotovo so primerjave nenavadne: Jugoslovani namesto Slovencev in Zahodna Evropa namesto ZDA. Morda uporaba teh izrazov odraža takratne tesne stike med slovanskimi etničnimi organizacijam v ZDA, morda pa tudi manj razvito nacionalno zavest slovenskih Američanov, ki so se pogosteje identificirali s pokrajino, iz katere so prihajali (npr. z Belo Krajino ali Primorsko). Naj so se zaradi slovenske zgodovinske izkušnje od 18. stoletja (Vodopivec 2006) do čitalniških društev, ki so v 2. polovici 19. stoletja sploh služila »za učinkovitejše narodnokulturno delovanje« (Perenič 2012: 366; tudi 2011), imeli za Jugoslovane ali Zahodnoevropejce, ni presenetljivo, da so ohranjali prepričanje, da mora literatura služiti kot kulturni ambasador. Uvedba angleščine v časopis leta 1926, tj. v desetem letu izhajanja, je viden dokaz o spreminjanju slovensko-ameriške skupnosti v obdobju, ko je odrasla druga generacija, rojena v ZDA.

V *Prosveti* najdemo daljše objave romanov v nadaljevanjih. Še posebej je bil priljubljen zgodovinski roman. Morda ni tako pomembno, kakšne vrste besedil so v prevodih objavljali v *Prosveti*, kakor to, da je že vizualna podoba časopisa očitno kazala na to, da je literatura njegov obvezni del. Literarna dela so se objavljala vedno na isti strani, in sicer v vsaki številki. Tako je bil časopis *Prosveta* obenem fikcija zamišljene skupnosti in forum za objavljanje fikcije. Ta dvojna vloga časopisa potrjuje tezo Benedicta Andersona, da sta bila roman in časopis, oba sicer proizvoda 18. stoletja, sredstvi za zamišljanje naroda (2006: 25). Kot še opaža Anderson, so uporabili »ča-

---

⁷ Nike Kocijančič Pokorn ponuja štiri poglavitne razloge, ki so botrovali objavi prevodov v *Prosveti*: a) prevodi so bili namenjeni kratkočasju bralcev, b) prevodi so imeli didaktični namen izobraževanja bralcev in so podajali pregled najpomembnejših avtorjev svetovne literature, c) prevodi so predstavljali slovensko literaturo drugi in tretji generaciji slovenskih izseljencev v ZDA, d) angleški prevodi slovenskih literarnih del so predstavljali angleško govorečemu okolju izbor slovenske literature, ki je po njihovem mnenju predstavljala slovensko kulturo v najboljši luči (2016).

sopis-kot-fikcijo» za povezavo bralcev, ki so oddaljeni drug od drugega, v sorodno skupnost v določenih zgodovinskih obdobjih.

Seveda je vprašljivo, če so vsi naročniki *Prosvete* prebrali časopis v celoti. Neznani avtor v prispevku Kako je treba čitati časopis ponudi anekdotični vpogled v to, da so bralce predvsem zanimale novice iz različnih slovensko-ameriških naselbin:

Čudno je le to, da je mnogo ljudi v tej novi deželi, ki pravijo, da jih ne zanima čtivo podučnih člankov, pač pa le dopisi iz naselbin. (26. jun. 1926)⁸

Avtor prispevka iz Illinoisa nadalje pojasnjuje, da predstavljajo časopisi najpomembnejše institucije javnega življenja v ZDA. Razberemo zavedanje o pomembnosti časopisov za proces tvorjenja slovensko-ameriške skupnosti, ki je podobna vlogi časopisov v ZDA širše na začetku 20. stoletja, ko je število dnevnikov v angleškem jeziku stalno naraščalo.⁹ Dodati moramo, da se je ta trend ustavil, saj je bilo število dnevnikov v ZDA leta 2014 enako številu dnevnikov, ki so izhajali v ZDA leta 1920.

Leta 1936 (po desetih letih) se je angleška stran razširila na več strani, pokazal pa se je razkorak med bralci *Prosvete* in člani SNPJ. Urednik Ivan Molek¹⁰ je ta razkorak opisal kot trk med starejšimi, slovensko govorečimi člani, ki so jih zanimale finance in politika, in mlajšimi, angleško govorečimi člani, ki so se v glavnem ukvarjali s podporo SNPJ za športne dejavnosti. Angleško pišoči so časopis izkoristili za promoviranje lokalnih dejavnosti v sredini izdaji časopisa, ki so jo prejeli vsi člani SNPJ. Kot pravi Molek, so mlajši, angleško govoreči člani, manj podpirali interese starejših članov (in ne obratno). Starejši člani so se tudi v večji meri osredotočali na besedila, objavljena v *Prosveti*, kar je razvidno iz nagrade v višini 1000 \$, ki jo je SNPJ leta 1930 ponudila za deset slovenskih kratkih zgodb (1937).

V 20. letih 20. stoletja so angleško govoreči domovi SNPJ večinoma promovirali ples in piknike, v tridesetih letih pa so enako pomembne postale športne dejavnosti. Očitno je bilo nezadovoljstvo s sestanki v slovenščini. Kot je poročal še en neznani pisec 6. jan. 1926, so mladostniki pravili, da

razpravljajo več ali manj samo o politiki, pa še v slovenščini, ki je ne razumem tako dobro, zato samo plačam članarino in grem na ples.

Izdaja z dne 3. marca 1937 vključuje novice o plesih, piknikih, gledališki igri in bejzbolu. Na angleški strani te številke zelo izstopa velika politična karikatura, ki ponazarja napetosti znotraj skupnosti bralcev in članov društva.

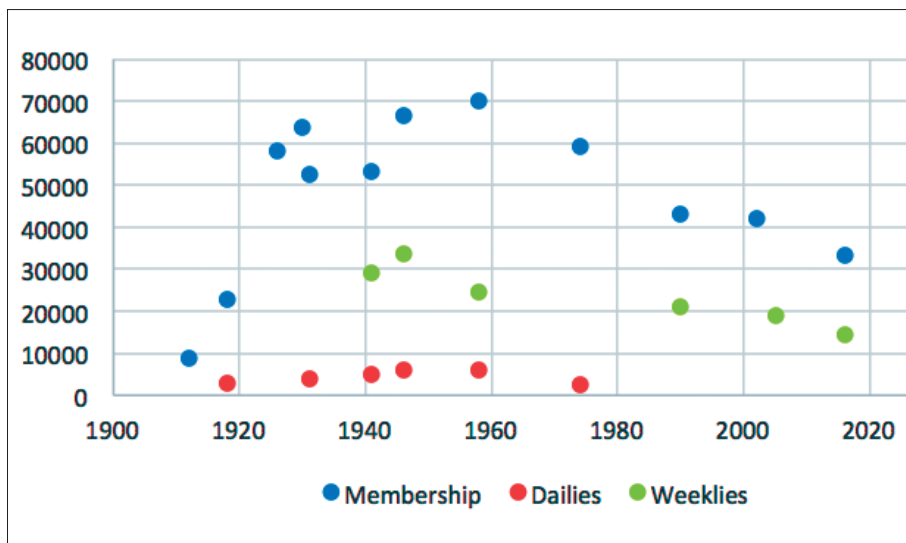
Nekateri pisci v *Prosveti* so kazali svoje znanje angleščine z uporabo športnega

⁸ Pisec izrazi absurdno mnenje, da morajo bralci prebrati celotno vsebino številke: »Za mojo osebo imam izkušnje, da vsak čitatelj in čitateljica 'Prosvete' dobi veselje do čitanja le na ta način, če list prečita od prve do zadnje strani.« Njegova opomba se konča z zahvalo za prispevek knjižnici slovenskega doma in povabilom na piknik, kar potrjuje pomembnost lokalnega v mreži namišljene skupnosti.

⁹ Leta 1920 je bilo 1295 ameriških mest z dnevnikom časopisom, leta 1986 pa 1513. Število mest z dvema časopisoma je upadlo s 689 na 28 (Busterna in Picard 1993: 26).

¹⁰ Gre za njegov prispevek Comments on this and that: Main problems confronting the society z dne 24. mar. 1937.

žargona v naslovih, ki so promovirali športne dejavnosti. Naslov iz številke 10. mar. 1937 omenja »cage tourney« (tj. košarkarski turnir). V drugem naslovu naletimo na izraz »cagers and keglers« (tj. igralci bejzbola in kegljaši). Tretji naslov, ki uvaja prispevek o organizacijskih novicah, uporabi bejzbolsko metaforo »Off the President's Bat« (tj. neposredno od predsednika). V dvajsetem letu izhajanja je *Prosveta* postala

dvojezičen časopis, v katerem se je jezikovna igrivost angleških člankov o lokalnih dejavnostih močno razlikovala od nevtralnejših slovenskih poročil. Angleško pišeči lokalni pisci so agresivno promovirali dogodke in uporabljali sočen jezik, slovenske novice pa so bile bolj zadržane in stvarnejše. Časopis je še vedno predstavljal slovensko-ameriško skupnost, vendar je postalo očitno, da je ta postala raznorodnejša z vidika jezika, generacij in interesov. Ustanovna politična načela SNPJ so bila še vedno na naslovnici, angleščina pa je bila povsem očitno na drugem mestu, saj se pojavi šele na šesti strani. Angleške strani so bile vizualno vključene v slovenske. Položaj književnih prevodov je to razliko še poudaril. Leta 1937 je bila objava romana *Bratje Karamazovi* Fjodorja Dostojevskega v nadaljevanjih na slovenskih straneh v očitnem kontrastu z »zabavno« angleško vsebino. Knjižni prevodi, ki so po 2. svetovni vojni v *Prosveti* še vedno zasedali precej prostora, so bili del mednarodnega kulturnega konteksta, ki se je oddaljeval od slovensko-ameriške skupnosti. Promocijska narava večine angleških vsebin nakazuje smer, v katero se je *Prosveta* razvila po letu 1945.

Ravnotežje jezikov se je začelo spreminjati po drugi svetovni vojni, ko je razmerje med naročniki dnevnika in člani doseglo največji razkorak (Slika 1). Leta 1948 se je urednik Anton Garden odločil, da bosta prvi dve in zadnji dve strani sredinega časo-

pisa v angleščini, notranji dve pa v slovenščini.¹¹ Naklada srédine ali tedenske izdaje, kot so jo še imenovali, je bila mnogo večja kot naklada dnevnika, ki se je v naslednjih desetletjih znižala s štirih ali treh številke tedensko na dve.¹² Slovenske strani so v tedenski številki ostale do konca leta 2015, ko je bila objavljena zadnja slovenska stran. Dnevnik je prenehal izhajati leta 1978, čeprav sta takrat v resnici izhajali samo še dve številki tedensko: v ponedeljek slovenska, v sredo pa »tedenska«. Opustitev slovenskega dnevnega časopisa *Prosveta* kaže tudi na to, da člani SNPJ niso bili nujno tudi bralci *Prosvete* in da so predstavljali dnevni naročniki vedno le majhen delež članstva v SNPJ.

Članstvo v SNPJ je doseglo vrh v poznih 50. letih 20. stoletja, v 60. in 70. letih pa je močno upadlo. V teh desetletjih je *Prosveta* ohranila delavskemu gibanju naklonjeno pozicijo, a ni odsevala družbenih sprememb v ameriški družbi (Sedmak 2004: 90, 106).

Po nemirnem obdobju v 40. in 50. letih 20. stoletja, ko je ameriška vlada še posebej kritično motrila delovanje Američanov slovanskega porekla in njihove povezave z novimi socialističnimi družbenimi ureditvami v Evropi, je vodstvo *Prosvete* postalo previdnejše pri tiskanju novic iz Slovenije ali Jugoslavije.¹³ Z upadom članstva se je preoblikovala tudi vloga časopisa, ki se je v tem obdobju posvečal predvsem promoviranju SNPJ in njenih lokalnih ali nacionalnih dejavnosti, kot je npr. narodno kulturno zborovanje Slovenfest (1981–).

Slika 1: Članstvo SNPJ in naklada slovenske dnevne ter angleške tedenske številke.¹⁴

3 *Prosveta* po letih 1990 in 2000

Ko je Slovenija postala samostojna država, je matična domovina slovenskih Američanov nepričakovano ponovno pristala na straneh *Prosvete*. Vpeljava poročil o stikih s Slovenijo, ki so zavzemala osrednje mesto v časopisu, so se začela s pozdravom predsednika Kučana na narodni konvenciji SNPJ leta 1990 v Clevelandu, SNPJ pa je leta 1991 tudi podprla slovensko neodvisnost (Sedmak 2004: 132, 136). Ponovna uvedba slovenskega gradiva je spremenila mešanico prispevkov na naslovnici za nadaljnja tri desetletja.

Leta 1993 sta se SNPJ in *Prosveta* preselili iz Čikaga na območje Pittsburgha, se tako simbolično ločili od svojih socialističnih korenin in ustanovili sedež v regiji, v kateri se Američani slovanskega porekla družbeno najbolj udejstvujejo. *Prosveta* je še naprej izhajala kot tedenski časopis do leta 2001, ko je začela izhajati enkrat na dva

¹¹ Garden je spremembo prvič predlagal leta 1946, dejansko pa so jo uvedli 1948 (vir: e-pošta Jaya Sedmaka, odgovornega za publikacije pri SNPJ, z dne 24. oktobra 2016).

¹² Januarja 1974 je prišlo do krize, ko je vodstvo SNPJ, odločilo, da odpove tri slovenske številke na teden. Delegacija iz Clevelanda je odločitvi nasprotovala, slovenske številke pa so izhajale še dve leti. Leta 1975 je bilo naročnikov slovenske izdaje približno 2.500.

¹³ E-pošta nekdanjega urednika *Prosvete* Theodora Pogačarja z dne 10. oktobra 2016.

¹⁴ Podatki so vzeti iz Sedmak (2004) in iz vsebine *Prosvete*.

tedna, oktobra 2015 pa je postala mesečnik.

Trenutna vsebina kaže skristalizirano obliko sprememb, ki so nastale z uvedbo angleške strani leta 1926, štirih angleških strani v tedenski izdaji, ki je začela izhajati leta 1946, in okleščeni številom izdaj, ki so bile vpeljane med letoma 2001 in 2015. Na naslovnici leta 2016 najdemo dogodke, dejavnosti in projekte skupnosti slovenskih Američanov ter prispevke, povezane s Slovenijo. Občasno se na naslovnici pojavijo večji lokalni dogodek. V naslovih se pogosto pojavi beseda »activity« (dejavnost), tîrmin, ki je značilen za ameriško kulturo. Urednik povzema, da je

Prosveta danes pravzaprav glasilo za promocijo dejavnosti SNPJ, zato tudi najdemo promocijske prispevke SNPJ na osrednjih položajih na naslovnici in drugi strani.¹⁵

Notranje strani polnijo novice o lokalnih dogodkih iz različnih delov Združenih držav, vključno s športnimi dejavnostmi. Ena stran je za osmrtnice in posebne prispevke.¹⁶

Tiskane izvode *Prosvete* prejema 14.500 članov SNPJ, samo 900 članov pa se je odločilo, da bo na e-poštni naslov prejelo povezavo do člankov in izvod v formatu pdf, čeprav je ta možnost na voljo že od leta 2001. Večja popularnost tiskanih izvodov je morda povezana s starostjo članov,¹⁷ po vsej verjetnosti pa je enako pomemben dejavnik tudi vloga *Prosvete* kot glasila. Kot časopis z nespremenjeno oblikovno postavitvijo, ki deluje kot glasilo, *Prosveta* vizualno promovira vezi v slovensko-ameriški skupnosti. Tiskana glasila so še vedno pomembna oblika medčloveškega stika, kar se kaže tudi v tem, da se mnoga podjetja še vedno zanašajo na tiskana glasila in takó vzdržujejo stik s strankami (Bowden 2009). Za veliko organizacij je tiskanje in pošiljanje po klasični pošti predrago, a če člani želijo tiskane izvode, to nikakor ni slabo. Ameriško združenje slovenistov Society for Slovene Studies npr. pošilja tiskane izvode svojega polletnega glasila 25 % svojih članov v Združenih državah Amerike in tujini. Združenje za slovanske, vzhodnoevropske in evrazijske študije, ki je mnogo večje, pa pošilja tiskana glasila približno 25 % (1100) svojih članov.¹⁸

Ker so tiskani izvodi naročnikom pomembni, ni čudno, da tudi *Prosvetin* pdf ohranja časopisni značaj. Za razliko od drugih glasil v obliki pdf-ja *Prosveta* (še) ne vsebuje hiperpovezav.¹⁹ Pravzaprav je navpična postavitev tiskane izdaje in izdaje v obliki pdf v nasprotju s hiperbralnimi strategijami bralcev. Kot blog je stran *Prosvete* podobna številnim drugim glasilom. Ta format spodbuja selektivno branje. Poleg

---

¹⁵ E-pošta Jaya Sedmaka z dne 24. okt. 2016. Sedmak je tudi napisal, da so prispevki nacionalnih delegatov SNPJ in nacionalnega rekreacijskega centra postavljeni na prvi dve strani.

¹⁶ Npr. o 25-letnici neodvisnosti Slovenije ali o slovenskih vinih v številki 1. nov. 2016.

¹⁷ To tezo je postavil Jay Sedmak v e-pošti z dne 24. okt. 2016. Pripomnil je, da novi člani hitro preklopijo na digitalno obliko, potem ko avtomatsko prejmejo prvi tiskani izvod *Prosvete*.

¹⁸ E-pošta Jonathana Swiderskega, koordinatorja članarin in naročnin Združenja za slovanske, vzhodnoevropske in evrazijske študije, z dne 31. okt. 2016.

¹⁹ Blogerska programska oprema je pogosto naslednji naravni korak po pretvorbi iz tiska v obliko pdf (Watson 2011). *Prosveta* v obliki pdf je naložena na blogovsko stran. Podobno je npr. s premikom Združenja za tuje jezike v Ohio (Ohio Foreign Language Association) z glasila v obliki pdf v blogovski format leta 2012, po komaj enem letu spletnega izdajanja.

tega naročniki lahko e-poštno obvestilo povsem spregledajo, tiskanega izvoda, ki je naslovljen nanje, pa ne. *Prosvetin* Facebook ni pretirano obiskan. Objave predvsem športnih dogodkov in družabnih srečanj skupnosti, kakršne lahko najdemo v *Prosveti*, se pojavljajo tudi na strani SNPJ na Facebooku. Zanimivo je, da je slovenska narodna in kulturna vsebina pogosto objavljena na strani SNPJ na Facebooku, namesto da bi bila objavljena v časopisu. Razlog se gotovo skriva v dejstvu, da je objava na Facebooku takojšnja, medtem ko je za objavo prispevka v časopisu potreben določen čas.¹

Prosvetin nepopoln prehod iz tiskane v spletno obliko razkriva željo po ohranjanju pomembnega artefakta za gradnjo skupnosti. Čeprav sta se nabor in vrsta novic spremenila, namreč ohranja izgled časopisa in ostaja podoba tovrstne publikacije.

VIRI IN LITERATURA

- Benedict ANDERSON, 2006: *Imagined communities: Reflections on the origins and spread of nationalism*. London; New York: Verso.
- Étienne BALIBAR, 1991: The nation form: History and ideology. *Race, Nation, Class: Ambiguous Identities*. Ur. É. Balibar, I. Wallerstein. London: Verso. 86–106.
- Susan BOWDEN, 2009: The return of the humble newsletter. nzbusiness.co.nz
- John C. BUSTERNA in Robert G. PICARD, 1993: *Joint operating agreements: The newspaper preservation act and its application*. Norwood, New Jersey: Ablex.
- Marcus FUNK, 2012: Imagined commodities? Analyzing local identity and place in American community newspaper website banners. *New media and society* 15/4. 574–95.
- Dina GAVRILOS, 2003: Emerging Americans: Newspapers, languages and contestations of national/ethnic identities: Ph. d. dissertation. Univerza Iowa.
- Nike KOCIJANČIČ POKORN, 2016: Translation in diaspora: Cultural image making through translation: Presentation at the conference Translation and Minority I at Ottawa University, 10.–12. november 2016.
- D. W. MCMILLAN in D. M. CHAVIS, 1986: Sense of community: A definition and theory. *Journal of Community Psychology* 14. 6–23.
- Ivan MOLEK, 1979: *Slovene immigrant history 1900-1960: Autobiographical sketches*. Prev. M. Molek. Dover, Delaware: M. Molek.
- Jay SEDMAK, 2004: *An inspired journey: The SNPJ story: The first one hundred years of the Slovene National Benefit Society*. Imperial, Pensilvanija: Slovene National Benefit Society.
- Urška PERENIČ, 2011: The literary activities of mid-nineteenth-century politico-cultural societies: A systematic approach. *Slovene Studies* 32/1. 61–71.
- , 2012: Čitalništvo v perspektivi družbenogeografskih dejavnikov. *Slavistična revija* 60/3. 365–82.
- John TOMLINSON, 1991: *Cultural imperialism: A critical introduction*. London: Pinter.
- Peter VODOPIVEC, 2006: *Od Pohlinove slovnice do samostojne Slovenije*. Ljubljana:

¹ E-pošta Jaya Sedmaka z dne 30. jan. 2017.

Modrijan.

Alex WATSON, 2011: Library newsletters in print and digital formats: Faculty preferences in a hybrid format. *Internet Reference Services Quarterly* 16. 199–210.

SUMMARY

The Slovene-American newspaper *Prosveta* has been published by the Slovene National Benefit Society (Slovenska narodna podporna jednota or SNPJ) since 1916. Historically, literature and essays occupied a prominent place in the paper, together with news from the organizations lodges around the United States. Translations from English and European languages into Slovene accounted for most of the literary publications, which were a regular feature as long as the daily paper—eventually only two or three issues per week—continued to appear. This study posits that *Prosveta* served as an important tool for building what Benedict Anderson called an “imagined community” among a significant portion of Slovene-Americans in the U.S. The place of literary works in the newspaper was central to this function. It further examines competing generational and language divisions within the community that were reflected in the paper’s contents. In 1999, the newspaper began digital production and became available in both digital and print forms. Since 2001, the print edition changed from weekly to biweekly and later to monthly. Divisions among SNPJ members and *Prosveta* readers forecasted modifications to the paper’s contents in recent decades, when it began digital production and distribution—evidence of what McLuhan observed as the persistence of older forms in media. The chief modification was an increased resemblance to a newsletter format, for which reason the article also includes information on the SNPJ’s membership and *Prosveta* circulation during the past century.